

ИСТОРИЯ СТАРИННОГО СХОДЦА

нарис

Эдвард Киркби

проф. М. Р.

ІСТОРИЯ
СТАРИННОГО СХОДУ

На правах рукопису

HARVARD UNIVERSITY
WIDENER LIBRARY

UKRAINIAN INSTITUTE
LIBRARY GIFT

ПОДІЛ ІСТОРІІ.

Звичайно всесвітню історію ділимо на чотири частини, а саме:

- 1/. Старинна історія /від історії старинного Сходу до упадку зах. римської імперії 476 р./
- 2/. Середньовіччя /від упадку Риму до відкриття Америки/ до 1492 р.
- 3/. Новітні часи /від відкриття Америки до французької революції/ до 1789 р.
- 4/. Найновіші часи /від французької революції до сьогодня/

Старинну історію ділимо на три частини:

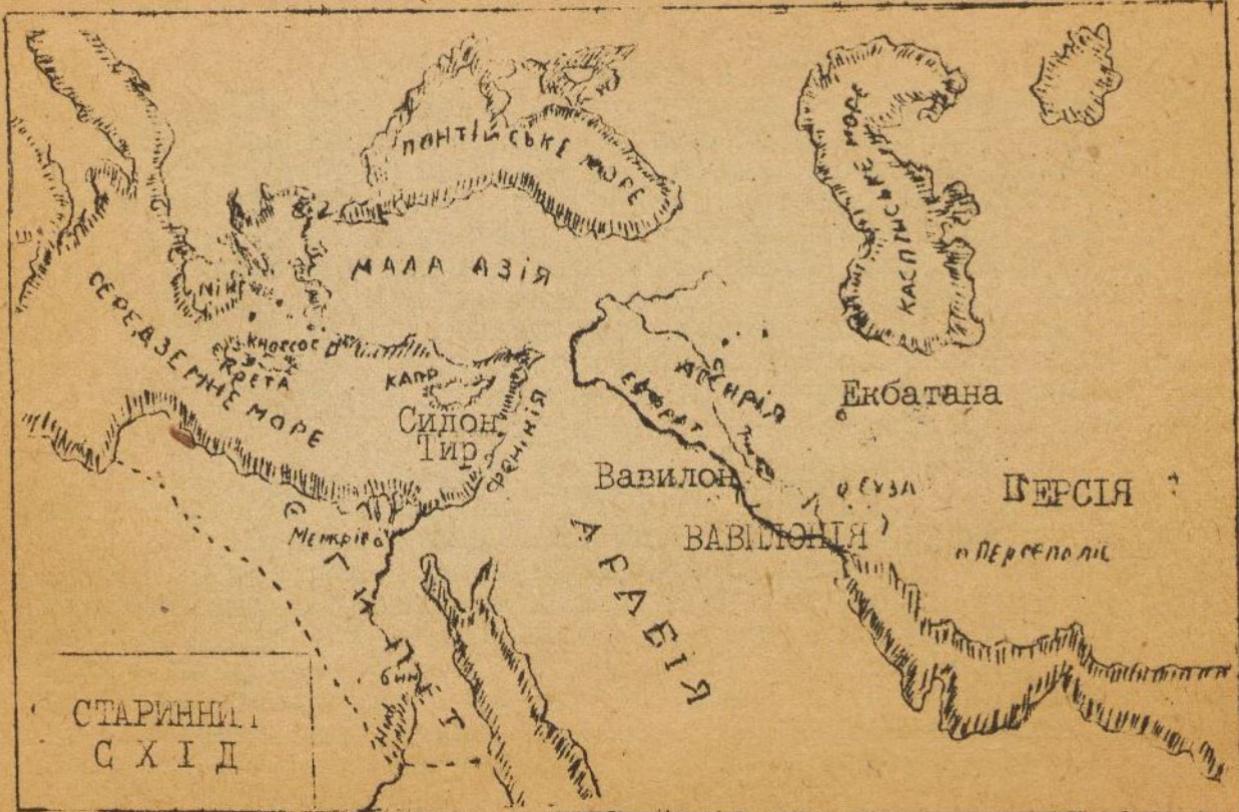
- 1/. Історію старинного сходу /Єгипет:- Вавилонія - Ассирія - Фенікія - Персія/;
- 2/. Історію Греції.
- 3/. Історію Риму.

В С Т У П .

Вже в думі давніх часах жили народи, що створили відомі форми людського життя. Підставою цих вищих форм людського життя майже все була упраха ріллі /по римськи - культура/, яку навчилися й удосконалювали народи, що вели вже осілий спосіб життя. Згодом повстають ремесла й торгівля, а зрешті розвиток духової культури: вірування і звичаї, штука й наука. народи, які в той спосіб визначили свій розвиток в історії людства - зовсім культурними народами. Знова народи, які з яких небудь причин чи - то низчого духовного розвитку, непригожого підсоння, або поганого положення краю - не розвинулися, але далі остали на первісному ступені розвитку й поза курсом за удержання свого життя при помочі полювання, чи риболовства, у своєму розвитку далі не пішли, зовсім дикими.-

Ті народи різних рас, які у головному перейшли у своєму розвитку подібні культурні форми, творять культурну спільноту. До таких народів належать усі народи які заселявали Передню Азію, всі вони були семітського походження або афетського. - З тих народів деякі, - а саме: Єгиптяни, Вавлонці й Ассирійці, Миди, Фенікці та перси - мають великі заслуги та значення для всесвітньої історії.

Найменше одночасно повстали та розвивалися незалежно від себе в басейні Середземного моря два осередки культури - один над діріччям ріки пілю в Єгипті - а другий на межиріччі /по грецьки "мезопотамії" двох рік Евфрат та Тигру в Передній Азії. -

Е Г И П Е Т .

Край і мешканці

Єгипет це вузький пас землі по обох боках ріки Ніль. Залюднення Єгипту сягає ще самого початку старшої камінної доби. Був це чисельний та роботячий народ яготського походження, який своє багатство й розвиток завдячував ріці Ніль. Рік-річно, у тому самому часі виливала вона та оставляла по виливах урожайний намул, який став підставою рільної культури Єгипту. Тому край цей у старині звали "Даром Нілю" і він був шпихлірем старинного світа. На тому невеликому шматку землі повстала згодом Велика культура з оригінальним, високо виробленим мистецтвом, що мала великий вплив на розвиток мистецтва Сходу й Заходу. Через те та країна вийшла найскоріше в історію.

Суспільний устрій Єгипту

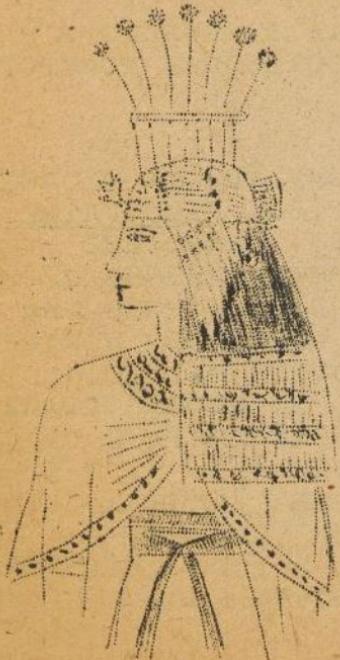
Людність Єгипту ділилася на кілька верств. - Найважнішою верствою були жреці. Були вони добре зорганізовані, у їхніх руках була освіта та наука, вони мали величезний вплив на всякі державні справи, а навіть часто міліялися до династичних справ. - Побіч них виступала верста волків та урядовців / писарів /, які були також дуже впливовою верстою, бо, здобувши знання письма, управляли цілою державою. Це були управлілесці верстви. Були ще ремісники, купці й рільники, / селяни / які несли ввесь тягар державних коштів. - Всі вони, а зокрема рільники, платили податки у формі в натурі, тяжко працювали при державних роботах.

Релігія й вірування.

Єгиптяни почитали багато богів. Незвичайно поширений був у них культ сонця. Маємо з різних частин Єгипту різні назви того бога - Пр. бог Горус /з головою яструба/, Озиріс, зразу бог сонця, а потім убитий своїм братом Сетом, разом зі своєю дружиною Ізидою володар світу померлих. Аммон - зразу бог міста Теб, а від 2000 літ після побуди півдня Єгипту над північчю, злучений з одною з меметейським богом/північного Єгипту/ Ра - як Аммон - Ра - бог сонця й найкращий бог цілого Єгипту. Його дружиною була богиня неба Мут. Крім того була ще богиня плодючості Гатор, бог будівник світу Мут і інші. - Крім того добродій краю, ріка наль має своєого бога, а великих ящурів-крокодилів, які жили у ньому почитали сяячими звірятами, яким кидали як жертву людей.

Божу честь віддавали також деяким звірятам. Нпр. чорному волові з бідою звіздкою на чолі - як богові Апісові. -

Вірили також Єгиптяни в позагро-

Королева Непто

бове життя і в бессмертність душі - яка однак так довго жила у відірванні від тіла, як довго тіло не псувалося - З цих причин консервовано /балльсамовано/ тіла небіщиків і роблено з них т.зв. мумії, які заховались у єгипетських гробівницях до сьогодні /4 000 - 5 000 літ/

Єгипетське письмо.

Святыні й образи прикрашувано в старинному Єгипті численними написами. Це було образове святе письмо т.зв. гієрогліфи, у якому зразу кожний образок відповідав слову. Мальовано 6.509 знаків. З того письма повстало опісля опрошене, зближене до курсиви, письмо т.зв. гієратичне, а врешті звукове, демотичне, яке мало свою азбуку, що складалася з 24 знаків на означення приголосних звуків. Ця азбука, це велике досягнення Єгиптян, і вона стала опісля підставою взагалі інших азбук. Письмо це порший. відчтав французький учений Шамполон 1822 р., на камінній плиті з гієро-гліфним і грецьким текстом, яку привів Наполеон 1799 р. з Єгипту. Як матеріал до писання використали Єгиптяни волокна рости-ни з Нілю, зв. папрус. Волокна тієї ростини укладано на хрест, потягуючи відповідною масою, і роблено з того цілі звої такого паперу. Крім того дрібніші записи писано на дереві або на черепках з глини. -

Мистецтво - Культура.

Найкраще розвинулася в Єгипті архітектура, що кольосальністю і монументальністю своїх мас дивує нас ще сьогодні. Побіч архітектури розвивалася різьба і мальство. - Недалеко села Гізег коло

бояк

око

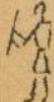
жирафа

ріг

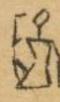
ластівка

бити

літати

їсти

зти

веслувати

ЕГИПЕТСЬКЕ ПИСЬМО

/Г Е Р О Г Л О В И/

Каїра заховалися до сьогодні побудовані перед 3000 л. З найбільші піраміди Хуфу, Хефрем і Менхерес з саркофагами та забальсамованими муміями з численною різьбою та малюнками з життя фараонів. Височина найбільшої з них доходить до 140 метрів а при будові її працювало 100,000 робітників впродовж 20 років. Недалеко цих пірамід заховався також монументальний сфінкс /лежачий лев з людською головою/ символ сили і мудrosti, що стеріг входу до гробової святині.

Подібних сфінксов находимо дуже часто коло руїн святинь бога сонця - на руїнах давніх столиць Теб і Мемфісу.-

Недалеко сіл Карнаку і Люксор заховалися руїни побудованої 1500 літ пер. Хр. - величавої святині з могутнimi колоннами із різною ростинною /шість лотоса/ і геометричною орнаментикою.- Часто подибуємо біля святинь бога сонця - символ того ж бога, величезну чотирьохгранный колонну з позолоченим закінченням т.зв. обеліск-, що находився по обох боках входу до святині. Такий обеліск стоїть донині перед церквою св. Петра у Римі.

Незвичайно розвинене було в Єгипті прикладне мистецтво в усіх галузях промислу. Були вироби керамічні, металеві, ювелірні, скляні і посудини, а деякі зразки меблів і посудин пр. ложка, крісло були так ідеально пристосовані до вживання, що їх форми заховалися до наших днів.

Крім будівництва і промислу розвинулася у Єгиптін інженерія. При допомозі штучних каналів розпроваджувано Нілеву долину у далекі пустинні общини і в той спосіб роблено їх пригодими

під управу збіжжя.

Єгиптяни вели здебільша краєу торгівлю, а комунікаційним шляхом була ріка Ніль. Але пізніше навязали Єгиптяни торговельні взаємини з сусідами, багато вчилися від них як прим. лікарської штуки із народів Мезопотамії, що здавен - давна славились знаменитими лікарями.-

Політична історія.

Єгипет був монархією - якою володіли королі, звані фараонами; ділились вони на династії, яких було понад 30 - Історичні вістки про Єгипет сягають до 3400 літ пер. Хрис. Зразу столицею було місто Мемфіс, яке заложив фараон Менес, а пізніше около 2000 літ пер. Хр. після політичної перемоги Теб /в полудневій частині Єгипту/ перенесено там столицю. Около 1500 року наїхали на Єгипет кочовики Гікси або Гіксоси, і знищили єгипетську державу - яка однак скоро відновилася і дійшла до найбільшого розвитку за фараона Рамзеса II около 1300 - 1200 літ пер. Хр.; вславився він як завойовник і добрий організатор. Опісля хилить Єгипет чимраз більше до упадку, а в VII ст. пер. Хр. підбивають Єгипет ассирійці. Ще раз відновилась Єгипетська держава за фараона Псеметиха I. у VII стол. пер. Хр. - аж зрешті в VI стол. перський король Камбіз прилучив Єгипет до своєї держави. З упадком перської держави - 332, переходить Єгипет до держави Александра Великого, а по його смерті відновлено єгипетську державу під династією Птоломеїв - яка тривала більше як 200 літ. у 30 р. перед Христом Єгипет став римською провінцією, а остання королева Клеопатра покінчила самогубством.

ОБЕЛІСК І СФІНКС

II.

ВАВИЛОН І АССИРІЯ.

Край і мешканці.

Майже рівночасно з Єгиптом це було о оло 400 літ до Хр. починається культурне життя - в Передній Азії на рівнинах, положених між двома річками, Евфратом і Тигром. Рівнину цю по грецьки називаємо Мезопотамією /це зн. межиріччя/. В давнину була це дуже урожайна та багата країна, - найстаршими мешканцями краю ї творчими високої вже тоді культури були сумеро-аккадійці /около 4000 літ до Хр./ Вони винаїшли клинове письмо та оснували багато міст пр. знане з історії Авраама місто Ур, Арку, Бабілю /бібл. Вавилон/ Аккад і інші. Біля 2500 літ перед Хр. зайняли Мезопотамію семітські племена та створили Вавилонську державу.

Релігія.

Вавилонці мали високо розвинену релігію з астрономією та магією. Вірили в багатьох богів, зокрема почитали небесні сили, як сонце, місяць і звізды. /Від них походять такі вислови - уродився під щасливою звіздою/. Іхні жреці, маги, з високих веж біля святиń слідили рухи небесних сил та на їх ~~п~~ представі предсказували майбутність. Один з найважливіших семітьких богів, якому

Піддавали честь дикими танцями і забавами та людськими жертвами це бог Баал /Бааль або Молох, бог сонця і творець життя, але рівночасно і його руїнник/. Також велике значення та пошану мала жорстока богиня любови Істар.

Культура.

Мешканці Вавилону з походження, так ік хиди і фенікійці, семіти, мали незвичайні спосібності до торгівлі. Вони були знаменитими купцями. Винайшли міри і ваги, що здебільша заховались до наших часів. В рахуванні число 60 мало ключеве значення /денеде до нині рахують на копи/. Вони впровадили одиницю часу, годину, яку ділили на 60 мінут а мінути на 60 секунд. Також провадили поділ року на місяці. У вавилонців розвинулась сильно астрономія, математика та будівництво. Письмо переняли семіти. Вавилонці від давніших мешканців цього краю сумеррів. Було це т, зв. клинове письмо, рите на цеглах, опісля випалюване, або висушуване на сонці. На таких глиняних табличках заховався найстарший в історії збірник прав/около 2100 років п.Хр./званий кодексом Гаммурабія. В другому тисячилітті п.Хр. клинове письмо було загально уживане, як дипломатичне письмо передньої Азії та Єгипту.

Мистецтво.

Вавилонське мистецтво під оглядом монументальности і декоративності наближається до мистецтва сусіднього Єгипту, та різниеться

від нього передовсім тим, що будівлі Межиріччя були побудовані з сушеної та паленої цегли і хоч мури будовано доволі грубі, з того мистецтва дійшли до наших часів лише купи руїн, з яких ледви можна означити обриси поземих плянів палат та святинь. Характеристичними для вавилонського та асирійського будівництва це височенні ступінчасті вежі — піраміди та перші спроби склепінних конструкцій. Дещо більше збереглися до наших днів пам'ятки декоративного мальарства та різьби, які виказують незвичайний розвиток тієї галузі мистецтва. В сучасній літературі закріплено величавість вавилонсько-асирійського мистецтва в переказах про величеську сім-поверхову "вавилонську вежу" та про одно з семи чудес світа "висячі сади" цариці Семіраміди біля Вавилону.

Політична історія.

Семітські племена, занявши Мезопотамію, обєднались і створили старовавилонську державу. Найвизначнішим володарем тієї держави був цар Гаммурабі, що жив около 2100 р. пер. Хр. Він залишив по собі цінну пам'ятку, а саме найстарший в історії світа збірник прав і законів. Около 1500 літ до Хр. підбила Вавилонію союзна, також з походження семітська держава Ассирія, заложена мабуть 2000 літ до Хр. царі Ассирії підбили в 9-7 столітті до Хр. Малу Азію та перенесли столицю до Нініві. За останнього царя Ассурбаніпаля вибухло повстання у підбитих краях, а 606 р. до Хр. здобули та зруйнували Нініві халдеї з Медами. На руїнах

ассирійської держави повстала т. зв. ново - халдейська або ново вавилонська держава. І Ассирійці а потім і халдейці нападали й нищили сусідню жидівську державу. Цар Небукаднозар зайняв і збурив Єрусалим в 597 р. до Хр. а жидів вивів у вавилонську неволю. Щойно коли перський цар Кир знищив 538 р. до Хр. нововавилонську державу та прилучив її до Персії дозволив жидам повернути до Єрусалиму. Разом з Персією ввійшла Мезопотамія у склад держави Александра Великого а по його смерті повстала на тих землях держава селевімідів, яка першому столітті до Хр. стала римською провінцією.

ФЕНІКІЯ.

Край і мешканці.

Фенікія це вузьке побережжя Сирії між Середземним морем а горами Ливан. Край гористий, мало придатний до управи ріллі, по-перетинаний річками, що спливають з гір доторя, на багато незначливих країн. Край заселявали племена семі́тського походження звані: фенікійцями, садонянами, канaanцями або пініцями.

Релігія.

Культура - промисл - торгівля.

Релігія фенікійців подібна була до вавилонської. Головним їхнім богом був бог сонця, згідно з вогню Баал, у фенікіїв званий

Полохом, якому приносили людські жертви. Вавилонська Істар була почитана у фенікійців під ім'ям Астари. Фенікійці не створили оригінальної культури, наслідували сусідські взори. Виробляли масово на фабричний лад при помочі невільників різні предмети щоденного вживання. Високою мистецької вартості ці вироби не мали, але були дешевші від мистецьких первовзорів греків та египтян. Також у будівництві наслідували вавилонців. Фенікійці вживали звукове письмо, яке перебрали від них греки. З морських животин /слимаків/ діставали знамениту кармазинову краску, якою у своїх варстатах красили трівало матерії т.зв. пурпuri. Убогість краю примушувала фенікійців шукати прожитку з моря. Гористі ліси Ливану дostaчали знаменитого будівельного матеріялу кедру на будову кораблів. Через те дуже скоро розвивалося у них мореплавство. Фенікійці сміливо запускалися в далекі морські по орохі. Середземним Морем через гібральтарський пролів дістались на Атлантическій Океан, та, пливучи відовж берегів Франції, доплили аж до Англії. Головним заняттям фенікійців був промисл та торгівля.

Кольонії:

У своїх даліких подорожах, де тільки находили відповідне місце з природними ресурсами, багатими, закладали фенікійці торговельні станиці які згодом розвивалися у великі, багаті міста. До другого тисячоліття п.н.е. опанували вони побережжя Средземного

моря. Одиночко в басейні егейського моря стрінули небезпечною конкурента, греків, тому тож почали поширювати свої колонії у західній частині Середземного Моря, залишаючи грекам егейське і йонське побережжя. Фенікія, розбита на багато природно відмежованих країн, ніколи не зуміла створити сильної об'єднаної держави. Кожне більше місто жило самостійно. До найбільшого розцвіту дійшли фенікійські міста на переломі першого тисячеліття до Хр. Головніші фенікійські міста це Сидон, Тир, Акка і інші. У 6 стол. пер. Хр. Персія прилучила Фенікію до своєї держави. Однак фенікійські міста та торговля мали у перській державі упривілейоване місце, а за те фенікійські кораблі були ядром перської флотилії. Фенікійці, це перший народ в історії, що почав закладати колонії. Вони удержували звязки з матірними містами, однак лише торговельні. Помітної залежності не було. Вгодом західні фенікійські колонії розвинулися як самостійні міста-держави, приміром турецька колонія, Карthagіна, яка не тільки спанувала найближчі околії в Африці але своє володіння поширила на майже цілу Єспанію і створила сильну морську державу, що панувала на західнім басейні Середземного Моря.

ПЕРСІЯ.

Край і мешканці.

Перси і медійці належать до відки західних Аріїв, - які перейшли зі середньої Азії та поселилися на захід від ріки Інд. Це є перші лави іndo-германських народів, що появляються на історичному горизонті. На височині Ірану створили вони свою державу під гегемонією медів. Медійське королівство зі столицею в Екбатані. Але незабором інше племя, перси, звільнилися з переваги медів і створили своє королівство зі столицею в Персеполіс.

Релігія.

Зі своєї арійської правітчини принесли перси й меди свої вірування. Пророк старого Ірану, що жив у VIII ст. до Хр. - Заратустра, або Зороастер, створив релігійну систему, яка спиралася на змаганні двох сил - добра і зла, сонця і темноти, яких уособлювали /персоніфікували/ два боги: бог добра Ормузд і бог зла Аріман. Це вічне змагання ясності з темнотою, як підстава релігійних вірувань є спільне всім індогерманським народам - а також виступає у нашій, українській поганській мітології. За віруванням персів люди також беруть участь у тім змаганні двох сил -, а саме своїми добрими вчинками допомагають до побіди богові добра, а своїми злими вчинками пособляють богові зла.

З тієї причини перси старалися уникати злих діл, між іншим не вільно ім було говорити неправди.

Мистецтво - культура.

Староперське мистецтво повстало на ґрунті вавилонсько-асирійського мистецтва з домішкою єгипетських та мало-азійських зразків. У будівництві повстали велителенські палати з просторими залами з густою легкою колоннадою, у своїм закінченні мали голови однорогів. Будівлі ці були не-тривалі, бо побудовані з цегли та дерева. З тієї причини не-багато перських пам'ятників залишилися до наших часів. Релігійне будівництво було мало розвинене. До нині заховалась гробниця короля Кира, виконана з каміння, недалеко Пасаргади. Розвивалась рівно ж різьба, а радше плоскорізьба з улюбленим мотивом боротьба льва з однорогом. та малювана на полив'яних цеглах різьба незвичайно гарно виконана. В прикрасах виступає часто геометричний орнамент з ростинними та людськими постаттями, подібно як в наших вишивках. З літератури знана свята книга Авеста, книга гимнів Гатас, а крім того багато оповідань, казок та байок за індуськими зразками. Торгівля і промисл були менш знані. В цих ділянках були мистцями вавилонці, асирійці та фенікійці. За це створили перси добру державну організацію.

ПОЛІТИЧНА ІСТОРІЯ.
Організація перської держави.

Основником перської держави був король Кир/550 - 529 до Хр./ Він підбив медів, а спісля, зорганізувавши державу, в якій ці два артиські племена мали упривіллюване становище, підбив цілу Малу Азію, вавилонське царство та феніків. По його смерті його син Камбіс/529 - 522/ панував кроваво здавш повстання підбитих народів та поширив границі королівства, прилучивши до нього Єгипет. Влаєтивим організатором перської держави був король Дарій/521 - 485/ Він запровадив лад і порядок в державі, поділив її на провінції - сатрапії. На чолі сатрапії стояв начальник - Сатрап. Пізніше, задля частих повстань у провінціях, впроваджено двох начальників: військового і світського, які взаємно слідили себе. Крім цього настановив королівську контролю. По державі їздили довірені люди короля, які все слідили і про все доносили йому. Для улекшені комунікації з далекими провінціями завів щось в роді почти. При головних гостинцях, означених місцевостях були станиці з кіньми, які були до диспозиції королівських післанців. Він устійнив відношення до підбитих народів. Їм оставляли: мову, віру, звичаї, культуру а за те мали вони обязок платити данину і доставляти контигенти військ в часі війни. Дарій почав бити золоту монету, звану

дарейки. В той спосіб зорганізували перси першу ^в імперію світа монархію, до якої належали майже всі народи, що жили на старинному Сході. Першу перську монархію знищив Александр Великий, король Македонії, в четвертому столітті пер. Хр. і на їх руїнах створив свою державу.

----ooOoo----

